

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ «ԱՐՎԵՍՏԻ ՀԱՐՑԵՐԸ
ԱՐՇԱԿ ԶՈՊԱՆՅԱՆԻ «ԱՆԱՀԻՏ» ՀԱՆԴԵՍՈՒՄ»*

Հայկական իրականություն մեջ հրատարակված թերթերն ու շաբաթաթերթերը, գրական-գեղարվեստական և երաժշտական հանդեսներն ու տարեգրքերն իրենց էջերում ոչ միայն անդրադարձել են ժամանակակից կերպարվեստին, երաժշտությանը և թատրոնին, այլև լուսաբանել են ցուցահանդեսներն ու համերգները, ինչպես նաև՝ օպերային և թատերական ներկայացումները, ներկայացրել են հայ արվեստի երևելի ներկայացուցիչների ատեղծագործական դիմանկարները, քննության առել արվեստի գաղափարաոճական տարբեր ուղղությունները (ռոմանտիզմ, ռեալիզմ, իմպրեսիոնիզմ, սիմվոլիզմ և այլն), առանձին տեսակներն ու ժանրերը: Այդ քննադատական հրապարակումների շնորհիվ պահպանվել ու մեզ են հասել հայ նկարիչների, երաժիշտների և թատերական գործիչների գործունեության ու, առհասարակ, հայկական գեղարվեստական, երաժշտական և թատերական կյանքի վերաբերյալ շատ ուշագրավ, կարևոր ու բացառիկ տեղեկություններ, որոնց շնորհիվ է միայն հնարավոր վերականգնել հայկական գեղարվեստական, երաժշտական և թատերական կյանքի ընդհանուր պատկերն ու զարգացման ընթացքը:

Այս համատեքստում կարևոր նշանակություն ունի Արշակ Չոպանյանի ջանքերով Փարիզում (1898–1911 թթ. և 1929–1949 թթ.) հրատարակված «Անահիտ» հանդեսը: Եվ, ահավասիկ, 2024 թ. մայիսի 17–18-ը ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտը, ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտում «Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորման նպատակով գիտական թեմաների հայտերի մրցույթ – 2021»-ի շրջանակներում կատարվող «21T-6E077» ծածկագրով «Հայ գեղարվեստական և երաժշտական քննադատությունը XIX դարում և XX դարասկզբին (ձևավորումն ու զարգացման միտումները)» գիտական ծրագրի (ղեկավար՝ ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆ. Արարատ Աղասյան) շրջանակներում գումարեց «Արվեստի հարցերը Արշակ Չոպանյանի «Անահիտ» հանդեսում» միջազգային գիտական կոնֆերանսը: Գիտաժողովի նպատակն էր՝ բացահայտել «Անահիտ» հանդեսի ներդրումը հայ արվեստագիտության՝ երաժշտագիտության, կերպարվեստագիտության, թատերագիտության և ճարտարապետագիտության, ինչպես նաև՝ գրականագիտության ասպարեզում: Կոնֆերանսի բացումը և լիազումար նիստերը տեղի ունեցան 2024 թվականի մայիսի 17-ին ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճում, իսկ նիստերը՝ մայիսի 18-ին՝ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի նիստերի դահլիճում:

* Ներկայացվել է 24. VI. 2024 թ., ընդունվել է տպագրության 10. VII. 2024 թ.:

Երկօրյա կոնֆերանսի աշխատանքներին մասնակցեցին միջազգային ճանաչում ունեցող առաջատար գիտնականներ և երիտասարդ հետազոտողներ ինչպես Հայաստանից՝ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտից, Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտից, Պատմության ինստիտուտից ու Արևելագիտության ինստիտուտից, բուհերից՝ Երևանի պետական համալսարանից, Խ. Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանից, Ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարանից և այլն, այնպես էլ՝ Ռուսաստանից, Չինաստանից, Լիբանանից ու Ֆրանսիայից:

Գիտաժողովի աշխատանքներին, արվեստի պատմաբաններից ու տեսաբաններից բացի, մասնակցեցին նաև գրականագետներ, քանի որ Արշակ Զուպանյանն ինքը գրող էր, հրապարակախոս:

Իր բացման խոսքում Արվեստի ինստիտուտի տնօրեն, արվ. դ., պրոֆ. Աննա Ասատրյանը նշեց՝ պարբերական մամուլի ուսումնասիրությունն արվեստագիտության կարևորագույն ուղղություններից է: «Առաջին անգամ Հայ ակադեմիական արվեստագիտությունն անդրադառնում է Հայ պարբերական մամուլին՝ «Անահիտ» հանդեսի օրինակով: Հայտնի է, թե ինչ մեծ նշանակություն և դեր ունի Հայ պարբերական մամուլն արվեստագիտության, արվեստի քննադատության ձևավորման, կայացման և զարգացման գործում: XIX դարից սկսած արևմտահայ և արևելահայ մամուլը բազմիցս անդրադարձել է արվեստի և գրականության հարցերին, և շատ հաճախ այդ հրապարակումները հետազոտողների համար ձեռք են բերում սկզբնաղբյուրի նշանակություն»: Նա շեշտեց արվեստի քննադատության կարևորությունը: «Ներկայումս մեր գիտնականները հեռացել են արվեստի քննադատությունից, և դա ցավոտ հարց է: Կարծում եմ, որ այս գիտաժողովը խթան կհանդիսանա, որպեսզի մեր գիտնականները գիտական հետազոտություններին զուգահեռ զբաղվեն նաև երաժշտական, թատերական և գեղարվեստական քննադատությամբ: Այս առումով գիտաժողովն ունի նաև կիրառական նշանակություն»:

Ողջունելով գիտաժողովի կազմակերպիչներին, մասնակիցներին և հյուրերին՝ ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար, ակադեմիկոս Յուրի Սուվարյանը նշեց. «Այս միջոցառումը յուրօրինակ է՝ հաշվի առնելով «Անահիտ» հանդեսի վիթխարի դերակատարությունը Հայ մշակույթի զարգացման ընթացքի լուսաբանման և հանրահռչակման գործում: Սա միջգիտակարգային գիտաժողով է, քանի որ հանդեսն ուներ գրական, գեղարվեստական և հասարակական ուղղվածություն: Հանդեսի կողմնորոշիչները մնայուն արժեքներն են՝ Հայ մտավոր մշակույթը, ազգային խնդիրները և եկեղեցու դերը մշակույթի զարգացման և ժողովրդի կյանքում: Այս կողմնորոշիչներն ապահովել են հանդեսի խոշոր ներդրումը մեր մտավոր մշակույթի պատմության մեջ և նաև թողել մեզ որոշ դասեր: Փարիզում լույս տեսնող «Անահիտ» հանդեսը, երբ դեռ չունեինք պետականություն (1898–1911 թթ.), կարևորում էր հայերենը որպես գիտական լեզու և նպաստում դրա զարգացմանը, ինչը հարկ է անպայմանորեն շարունակել նաև այժմ»:

Լիազույցար նիստի առավոտյան նիստում Խ. Աբովյանի անվան ՀՊՄՀ հայ հին և միջնադարյան գրականության և նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամ-

բիոնի վարիչ, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, բ. գ. դ., պրոֆ. Աելիտա Դոլուխանյանը «Հեթում Պատմիչի երկը և նրա մանրանկարները» գեկուցման մեջ նկատեց, որ Հեթումը բանավոր իր պատմությունը թելադրել է Նիկոլա Ֆակոն հոգևորականին, սկզբում՝ Փրանսերեն, հետո՝ թարգմանել լատիներեն: Հեթումի գիրքը թարգմանվել է նաև իտալերեն, անգլերեն, հոլանդերեն: Այն գրաբարի է վերածել Մկրտիչ Ավգերյանը ու տպագրել Վենետիկում 1842-ին: Բանախոսը բացահայտեց, որ Ֆրանսիայում բազմացված Հեթում պատմիչի գրքի ձեռագրերն ունեն գեղեցիկ մանրանկարներ, որոնք ներկայացնում են XIV–XV դարերի ֆրանսիական մանրանկարչությունը:

Անուրանալի է այն մեծ ու նշանակալի դերը, որ ունեցել է Արշակ Չոպանյանը Կոմիտասի ստեղծագործական ճակատագրում, նշանակալի՝ նրա ներդրումը կոմիտասագիտության մեջ: «Անահիտ» էջերում Ա. Չոպանյանը մի կողմից՝ ներկայացրել է Փարիզում և Ժնևում Կոմիտասի ծավալած համերգային գործունեության լիարժեք համայնապատկերը, տպագրել տարբեր երաժիշտների կողմից Կոմիտասին նվիրված հոդվածներն ու գնահատականները, էջեր հատկացրել հուշագրություններին, մյուս կողմից՝ հրատարակել Կոմիտասի երաժշտագիտական ուսումնասիրությունները և ինքնակենսագրությունը: Այս հարցերի լուսաբանմանն էր նվիրված ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի երաժշտության բաժնի առաջատար գիտաշխատող, արվ. դ., պրոֆ. Աննա Արևշատյանի «Արշակ Չոպանյանը և Կոմիտաս վարդապետը» գեկուցումը:

Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի տնօրեն, բ. գ. թ. Հերիք-նազ Որսկանյանը «Արշակ Չոպանյանի՝ հայ միջնադարյան բանաստեղծության արժեքների մեթոդաբանական սկզբունքները՝ ըստ «Անահիտ» հանդեսի նյութերի» բանախոսության մեջ անդրադարձավ Ա. Չոպանյանի աշխարհայացքին, գեղագիտական ըմբռնումներին՝ ձևավորված ժամանակի ամենագեղեցիկ գրականագիտական հոսանքներից մեկի՝ կուլտուր-պատմական դպրոցի գաղափարաբանությանը: Բանախոսն ընդգծեց, որ Չոպանյանն «Անահիտ» հանդեսում հետևողականորեն տպագրել և արժեքել է հայ միջնադարյան բանաստեղծությունը, դիտարկել այն հայ և համաշխարհային մշակույթի և գրականության համապատկերի մեջ՝ որպես հայ ոգու, հայկականության արտահայտություն:

Երևանի պետական համալսարանի արվեստի պատմության և տեսության մեթոդների վարիչ, արվ. դ. պրոֆ. Լևոն Զուգասյանը հանդես եկավ «Արվեստի և ճարտարապետության հարցերը «Անահիտ» հանդեսի էջերում» գեկուցումով:

Արվեստի ինստիտուտի տնօրենի խորհրդական, բ. գ. դ. Լիլիթ Արզումանյանը «Թատրոնի հարցերը «Անահիտ» հանդեսի էջերում» բանախոսության մեջ նկատեց, որ «Անահիտ» հանդեսի էջերում թատրոնը համեմատաբար քիչ տեղ է զբաղեցրել. հպանցիկ անդրադարձներ կան Սիրանուշին, Պետրոս Աղամյանին, Հովհաննես Աբելյանին, Ռուբեն Մամուլյանին, իտալացի դերասան Նովալլին, Ալ. Շիրվանզադեի «Եվգինե» դրամային, թուրքական թատրոնի ստեղծման մասին Ադուֆ Թալասոյի հոդվածին: «Անահիտում» է տպագրվել Ազնիվ Հրաչյայի արժեքավոր ծավալուն ինքնակենսագրականը:

Նիստը եզրափակվեց Արվեստի ինստիտուտի տնօրեն Աննա Ասատրյանի «Տիգրան Զուխաճյանը «Անահիտ» հանդեսի էջերում» բանախոսությամբ:

Լիազուժար նիստի երեկոյան նիստում (նիստի նախագահ՝ Անդրեաս Դոլուխանյան) Արվեստի ինստիտուտի սփյուռքահայ արվեստի և միջազգային կապերի բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվ. թ. Մերի Կիրակոսյանը ««Անահիտ» և Արշակ Չոպանյանի ներդրումը Փանոս Թերլեմեզյանի գործունեության լուսաբանման գործում» գեկուցման մեջ դիտարկեց էջեր հայ մշակույթի երկու նվիրյալների փոխադրությունն ապստամբությունից՝ բացահայտելով նկարչի գործունեության հետ կապված դեռևս անհայտ փաստեր: Արվեստաբանը գիտական չրջանառության մեջ դրեց չլուսաբանված մի դիմանկարի ստեղծման հետ կապված տեղեկություններ, որոնք երևան եկան Ա. Չոպանյանի անտիպ գրվածքի, նրան ուղղված նամակների և ժամանակին Փարիզում հրատարակված տարեգրքի հետազոտման շնորհիվ:

Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի գիտաշխատող, Վանաձորի Հ. Թումանյանի անվան պետական համալսարանի հայոց լեզվի և գրականության ամբիոնի, բ. գ. դ., պրոֆ. Վանո Եղիազարյանը ներկայացրեց «Հայրենների հրապարակումը «Անահիտ» հանդեսի 1902 թ. համարներում» գեկուցումը:

Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, բ. գ. դ. Սուսաննա Հովհաննիսյանը «Ռուս գրականությունը «Անահիտ» հանդեսի էջերում» գեկուցման մեջ քննության առավ ուսու և համաշխարհային գրականության անդրադարձները՝ Շեքսպիրի, Սերվանտեսի, Տաստյի, Ֆլորենտի, Միգելիչի, Գյոթեի, Բուլգերի, Մարիա դը Հերեդիայի, Ա. Նեգրիի, Էսքրիեսի, Հաֆիզի և Ռումիի, Շեյքի և Էդգար Պոյի, Պուշկինի (գրամաները), Չեխովի, Տուրգենևի, Դոստոևսկու երկերի հայերեն թարգմանությունների ու դրանց մասին քննադատականների տպագրությունը հանդեսի էջերում և դրանց վերլուծությունը: «Անահիտում» ներկայացավ նաև ուսու քննադատական միտքը՝ մասնավորապես Տուրգենևի գրականագիտական ուսումնասիրությամբ՝ գրված Շեքսպիրի «Համլետի» և Սերվանտեսի և «Տոն Բիչոտի» (Դոն-Ը-Կիխոտ) ստեղծման 300-ամյակի կապակցությամբ: Բանախոսը բացահայտեց Չոպանյանի՝ ուսու գրականության նկատմամբ հետաքրքրության թե՛ գեղարվեստական, թե՛ պատմաքաղաքական դրդապատճառները՝ կապված հայության արևելահայ ու արևմտահայ հատվածների մերձեցմանը նպաստելու խնդրին:

Ռուսաստանի Դաշնությունում ՀՀ դեսպանատան մշակույթի կենտրոնում գործող Հայագիտական ամբիոնի ղեկավար, բ. գ. թ. Արդա Մարանջյան-Մարտիրոսյանը հանդես եկավ «Արշակ Չոպանյանի «Անահիտ» հանդեսի գեղագիտական ծրագիրը ազգային բանաստեղծության ակունքներում» գեկուցումով:

Կոնֆերանսն իր աշխատանքները շարունակեց մայիսի 18-ին: Առաջին նիստում (նիստի նախագահ՝ Լիլիթ Արզումանյան) Արվեստի ինստիտուտի գիտաշխատող, սփյուռքահայ արվեստի և միջազգային կապերի բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվ. թ. Մարգարիտա Քամալյանը ««Անահիտ» հանդեսի ներդրումը շահինագիտության մեջ» բանախոսության մեջ քննության առավ Ա. Չոպանյանի հոգվածները է. Շահինի մասին, Փրանսիացի առաջատար քննադատներ Արսեն Ալեքսանդրի, Ռոժե Մարքսի, Գյուստավ Կանի, Կամիլ Մոկլերի և ուրիշների թարգմանական հոգվածները «Անահիտ»-ում, ինչպես նաև Ա. Չոպանյանի և է. Շահինի նամակներին:

Արվեստի ինստիտուտի սիյուռքահայ արվեստի և միջազգային կապերի բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվ. թ. Մանե Մկրտչյանը հանդես եկավ ««Անահիտ» հանդեսի «Արվեստի էջեր» և արվեստագետներին նվիրված շաբերը» բանախոսությամբ, իսկ Երևանի պետական համալսարանի արվեստի պատմության և տեսության ամբիոնի դասախոս, արվ. թ. Հովսիսիմե Վարդանյանը ներկայացրեց «1899-ին «Անահիտ» հանդեսում տպագրված «Գեղարվեստի էությունը և նպատակը» հոդվածը. գեղեցիկն ու հոգեվիճակը իբրև կերպարային ընկալման միջոցներ ժամանակի շրջագծի ներքո» գեկուցումը:

1901 թ. ապրիլին Պիեռ Օբրին այցելել է Արևելյան Հայաստան, ի մոտո ծանոթացել Կոմիտասի գործունեությանն ու ձեռքբերումներին և վերադառնալով իր հուշերն ու մանրակրկիտ նկարագրությունները հրատարակել Լա թրիպլեն տը Սէն ժերվէ հանդեսում: Այդ հոդվածների Առաջին գլուխը թարգմանել է Չոպանյանը և հրատարակել «Անահիտում»: Լիբանանի Քապլիքի Ս. Հոգի համալսարանի երաժշտության ամբիոնի երաժշտական բարձր ուսման վարիչ և դասախոս, երաժշտագիտության դ., պրոֆ. Էդուարդ Թորիկեանը (Բեյրութ), «Բիեռ Օպրի. Ֆրանսացի երաժշտագետ-հայագետի ներդրումը հայ երաժշտությանն ուսումնասիրության և տարածման մէջ» գեկուցման մեջ թերթելով «Անահիտի» առաջին տարիների համարները, բացահայտեց, թե «Օբրի ինչպէ՛ս մօտիկ էր հայության, ինչպէ՛ս Փարիզահայ Արվեստի Երեկոյթներուն ոչ թէ միայն ներկայութիւն արձանագրած էր, այլ նաև՝ բանախօսութիւններով մասնակցած էր անոնց, ինչպէս նաև Ֆրանսական այլ հաստատութիւններու մէջ: Չոպանեանի խօսքերով «Պ. Օպրի շատ յուզուած չեշտերով պատկերացուց Հայոց արդի կացութիւնը, և մեր հին ու նոր երաժշտության հատուածներուն մէջէն ցուցուց հայ հոգիին ողբազին կամ հաւատալից, միստիքական կամ ազատասէր արտայայտութիւնները»:

Արվեստի ինստիտուտի երաժշտության բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվ. թ. Լիլիթ Արտեմյանը «Ռոմանոս Մելիքյանը «Անահիտ» հանդեսի էջերում» գեկուցման մեջ քննության առավ կոմպոզիտոր, երաժշտական-հասարակական գործիչ, խմբավար և մանկավարժ Մելիքյանի ստեղծագործական գործունեությանը նվիրված Աղավնի Մեսրոպյանի «Ռոմանոս Մելիքյան» հոդվածը և Արշակ Չոպանյանի «Մահ Ռոմանոս Մելիքեանի» մահախոսականը, ինչպես նաև հանդեսի տարբեր համարներում Ռ. Մելիքյանի մասին առկա անդրադարձները:

Արևելագիտության ինստիտուտի Հին Արևելքի բաժնի ավագ գիտաշխատող, պ. գ. թ., դոցենտ Համիկ Հմայակյանը (համահեղինակ՝ Ալին Հովսեփյան՝ լ. գ. թ., Բարձրագույն հետազոտությունների գործնական դպրոց, Սորբոն, Ֆրանսիա, Փարիզ) հանդես եկավ «Հայկական գորգարվեստին վերաբերող որոշ հարցերի լուսաբանումը Արշակ Չոպանյանի «Անահիտ» հանդեսում» բանախոսությամբ:

Սուչոու համալսարանի կերպարվեստի բաժնի հետդոկտորանտ, PhD Անի Մարգարյանի (Զինաստան, Նանկին) գեկուցումը նվիրված էր «Անահիտ» հանդեսում ամերիկահայ նկարիչ Հովսեփ Փուշմանի ստեղծագործության մեկնաբանության հարցերին:

Կոնֆերանսի եզրափակիչ՝ երկրորդ նիստում (նիստի նախագահ՝ Մարգարիտա Քամալյան) ձարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազ-

գային համալսարանի դասախոս, արվ. թ. Նարե Նաղարյանը ներկայացրեց «Կին արձանագործները «Անահիտ» հանդեսի էջերում» գեկուցումը, իսկ Պատմության ինստիտուտի հայ մամուլի և հասարակական մտքի պատմության բաժնի ավագ գիտաշխատող, բ. գ. թ. Մարիամ Հովսեփյանը՝ «Հայկական հարցը «Անահիտ» հանդեսի մշակույթի և արվեստի խնդիրների կիզակետում (1898–1911 թթ.)» բանախոսությունը:

Արվեստի ինստիտուտի կերպարվեստի բաժնի գիտաշխատող, արվ. թ. Գայանե Պողոսյանը ««Ջողոզայի» մեկնությունն «Անահիտ» հանդեսի անդրանիկ համարում» գեկուցման մեջ նկատեց, որ XIX դարավերջում, երբ հայկական գրաքննադատական միտքը դեռ նոր էր ծիլեր տալիս, «Անահիտ» հանդեսի առաջին համարում հրապարակված երիտասարդ Արշակ Չոպանյանի՝ Լեոնարդո դա Վինչիի վրձնած Մոնա Լիզա դեղ Ջողոզային նվիրված հոդվածը թերևս եզակի է իր տեսակի մեջ և առանձնանում է հայկական սփյուռքում արվեստագիտական մտքի զարգացման պատմության մեջ: Ա. Չոպանյանի քննադատական խոսքն իր ոճական առանձնահատկություններով արտացոլում է վերոհիշյալ կենդանագրի հանդեպ ժամանակաշրջանի արվեստագետների գեղագիտական հայացքները:

Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, բ. գ. թ., դոցենտ Նաիրա Բալայանը «Արփիար Արփիարյանը՝ որպես Արշակ Չոպանյանի քննադատության թիրախ «Անահիտ» հանդեսի էջերում» գեկուցման մեջ ներկայացրեց 1901–1907 թթ. «Անահիտ» հանդեսում տպագրված, Արշակ Չոպանյանի և Արփիար Արփիարյանի տարաձայնությունները ամփոփող 4 ընդարձակ հոդվածներ և դրանց առնչակից այլ նյութեր: Բանախոսը վերլուծեց նրանց բանավիճային բազմաբնույթ խնդիրները՝ կապված ժամանակի քաղաքական ու հասարակական դեպքերին, ազգային հայրենասիրական ընկալումներին, գեղարվեստական և գրականագիտական հարցերին և այլն:

Արվեստի ինստիտուտի ասպիրանտ Ռուզան Անանյանը «Ռաֆայել Շիշմանյանը և «Անահիտ» հանդեսը» բանախոսության մեջ քննության առավ հայ գեղանկարիչ և արվեստաբան Ռաֆայել Շիշմանյանի՝ «Անահիտում» հրատարակված «Անթուան Պուրտել» (1930), «Նկարիչ Վ. Մախոսյան» (1937) և «Անհետացող արուեստագետներ» (1940) հոդվածները:

«Արվեստի հարցերը Արշակ Չոպանյանի «Անահիտ» հանդեսում» միջազգային գիտաժողովի արդյունքները դարձան կարևոր հանգրվան արվեստագիտության և գրականագիտության ասպարեզում:

ԱՆՆԱ ԱՍԱՏԻՅԱՆ

Արվ. դ., պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի տնօրեն, երաժշտության բաժնի վարիչ: Գիտական հետաքրքրությունը՝ նոր և նորագույն շրջանի հայ երաժշտության ուսումնասիրություն: Հեղինակ է 12 մենագրության և շուրջ 240 հոդվածի: ORCID:0000-0002-0023-1752. instart@sci.am